

KLAGANDE

[REDACTED]

Ombud: Emma Blomberg
Humana Assistans AB
Box 184
701 43 Örebro

MOTPART

Programnämnd social välfärd i Örebro kommun
Box 34840
701 35 Örebro

ÖVERKLAGAT AVGÖRANDE

Förvaltningsrätten i Karlstads dom den 20 juli 2017
i mål nr 939-17, se bilaga A

SAKEN

Personlig assistans

KAMMARRÄTTENS AVGÖRANDE

Kammarrätten upphäver underinstansernas avgöranden och bestämmer att [REDACTED] har rätt till personlig assistans. Målet visas åter till Programnämnd social välfärd i Örebro kommun för att utreda och bestämma insatsens omfattning.

YRKANDEN M.M.

[REDACTED] yrkar att han ska beviljas personlig assistans i enlighet med ansökan och anför följande. Förvaltningsrätten har inte prövat hans behov av hjälp med kommunikation. Nämnden har angett att

en person med kunskap om funktionsnedsättningen kan lära sig att kommunicera med honom. Det kan dock inte förväntas att personer utanför familj och skola har sådana kunskaper eller tid att lära sig att kommunicera med just honom. Därmed behöver han assistans beträffande kommunikation för att behålla gamla och skapa nya sociala kontakter.

Han har även ett kvalificerat hjälpbehov vid tandborstning. All tid som går åt vid momentet ska därför beaktas som grundläggande behov.

Programnämnd social välfärd i Örebro kommun anser att överklagandet ska avslås och anför följande. Vid bedömningen av [REDACTED] behov av stöd vid kommunikation ska hänsyn tas till att han till stor del förstår vad andra säger till honom samt att han till viss del kan uttrycka sig med tecken som stöd och på andra sätt kan visa vad han vill. Det är därför inte visat att det krävs en tredje person som känner [REDACTED] väl för att han över huvud taget ska kunna göra sig förstådd i de miljöer han vistas i.

Gällande hjälpbehovet vid tandborstning ska hänsyn tas till [REDACTED] integritet och att detta moment tar 2–3 minuter för de flesta.

SKÄLEN FÖR KAMMARRÄTTENS AVGÖRANDE

För att hjälpbehov med kommunikation ska beaktas som ett grundläggande behov ställs i praxis krav på att det behövs en tredje person närvarande som måste ha kunskap om den funktionshindrade, om funktionshindret och om den funktionshindrade kommunikationssätt för att kunna hjälpa den funktionshindrade att förstå och förmedla budskap (RÅ 2010 ref. 17). Däremot ställs det vare sig i lagtext, förarbeten eller praxis något krav på att hjälpbehovet ska kunna tillgodoses endast av personer som har ingående kunskaper om personen i fråga.

Leg. arbetsterapeuten [REDACTED] vid Region Örebro barn- och ungdomsrehabilitering har i en ADL-bedömning från november 2016 beträffande kommunikation anfört följande. [REDACTED] använder inte tal. Han kan dock ”lite” tecken och pekar en del men tar i princip aldrig själv initiativ till kommunikation fränsett i samband med måltider. Om någon frågar honom på hans nivå kan han svara med tecken eller genom att peka.

Klasslärare [REDACTED] har till programnämnden uppgett att [REDACTED] saknar verbalt språk men förstår muntliga instruktioner och bilder ”rätt så bra” i en för honom känd miljö där han kan rutinerna. Han kan många stödtecken som han använder i kommunikation med vuxna. Kommunikationen innebär för det mesta att han härmar vad andra sagt. I viss mindre omfattning använder han dock egna tecken. [REDACTED] har inte noterat att [REDACTED] kommunicerar med andra elever med hjälp av tecken.

Enligt kammarrättens bedömning framgår av de ovan refererade uppgifterna att [REDACTED] har stora svårigheter att förmedla vad han vill då han helt saknar talat språk och att man måste känna till hans sammanhang och hur han kommunicerar för att förstå honom. För att han ska förstå vad som sägs till honom måste budskapet vara avpassat efter hans kognitiva förutsättningar. Det krävs alltså kunskap om [REDACTED] hans funktionsnedsättning och hans kommunikationssätt för att förstå honom och hjälpa honom att förstå budskap från andra.

Av utredningen framgår att [REDACTED] inte har något behov av hjälp med kommunikation i hemmet eller i skolan. Däremot har han behov av hjälp vid kommunikation med utomstående personer på fritiden, bl.a. i samband med fritidsaktiviteter och vid andra kontakter i vardagen.

Tandborstning får anses vara ett sådant integritetskänsligt moment att det ska beaktas vid fastställande av tid för grundläggande behov. Det är ostridigt att [REDACTED] inte själv klarar av att borsta sina tänder utan behöver hjälp av någon annan. Tid för tandborstning ska därför beaktas som ett grundläggande behov.

Kammarrätten bedömer att angivna hjälpbehov är av sådan omfattning att de tillsammans med den tid som godtagits för övriga grundläggande behov är av tillräcklig omfattning för att [REDACTED] ska ha rätt till personlig assistans. Det ankommer på programnämnden att utreda och bestämma insatsens omfattning.

HUR MAN ÖVERKLAGAR, se bilaga B (formulär 1).

Ewa Hagard Linander

Henrik Brüsin

Rebecka Isaksson
referent

**FÖRVALTNINGSRÄTTEN
I KARLSTAD****DOM**
2017-07-20
Meddelad i KarlstadMål nr
939-17**KLAGANDE**

[REDACTED]

Ombud: Emma Blomberg
Humana Assistans AB
Box 184
701 43 Örebro

MOTPART

Programnämnd social välfärd i Örebro kommun
Box 348 40
701 35 Örebro

ÖVERKLAGAT BESLUT

Programnämnd Social Välfärd i Örebro kommuns beslut den 1 februari
2017

SAKEN

Personlig assistans

FÖRVALTNINGSRÄTTENS AVGÖRANDE

Förvaltningsrätten avslår överklagandet.

Dok.Id 187419

Postadress Box 568 651 12 Karlstad	Besöksadress Rådhuset, Stora torget	Telefon 054-14 85 00 E-post: forvaltningsrattenikarlstad@dom.se www.forvaltningsrattenikarlstad.domstol.se	Telefax 054-14 85 30	Expeditionstid måndag–fredag 08:00–16:00
---	--	---	--------------------------------	---

BAKGRUND

Programnämnd social välfärd i Örebro kommun (nämnden) avslog [REDACTED] [REDACTED] ansökan om insatsen personlig assistans enligt 9 § p 2 lagen (1993:357) om stöd och service till vissa funktionshindrade, LSS. Som skäl för beslutet angavs i att [REDACTED] bedöms ha ett hjälpbehov i samband med sina grundläggande behov i omfattningen fyra timmar per vecka vilket sammantaget inte uppgår i den omfattningen att han är berättigad den sökta insatsen. Kammarrätten i Sundsvall har i dom med mål nr 118-13 fastställt att sex timmar per vecka inte heller bedöms vara tillräckligt för att insatsen personlig assistans ska beviljas. [REDACTED] var tidigare år 2013 beviljad personlig assistans med 35,27 timmar per vecka varav 13 timmar avsåg grundläggande behov men insatsen avslutades då det förelåg väsentligen förändrade förhållanden.

YRKANDEN M.M.

[REDACTED] yrkar att han ska beviljas ersättning för personlig assistans i ansökt omfattning alternativt i den omfattning som förvaltningsrätten finner skälig och anför i huvudsak följande. Praxis på området bekräftar att tre timmar per vecka avseende de grundläggande behoven bedöms tillräckligt för att berättigas personlig assistans (se exempelvis Kammarrätten i Stockholms dom med mål nr 5218-16). Han har hjälp med bl.a. av- och påklädning, kommunikation, tillsyn, hår- och nagelvård samt handtvättning, vilket kommunen inte alls har bedömt. Vad gäller nagelvården tar detta moment 15 minuter per vecka. På natten använder han blöja och för att få sina händer noggrant tvättade behöver han praktisk hjälp. Vad gäller exempelvis hjälp vid avsköljning vid dusch är detta en förutsättning för att han ska få sitt hjälpbehov tillgodosett. Han behöver även hjälp vid tandborstning om 20 minuter per gång och med att raka håret om 40 minuter varannan vecka. Dessa moment är integritetsnära. Vidare behöver han behöver hjälp

med knappar och dragkedjor. Givet är att han får göra det han klarar av själv och får stöd för att fortsätta utvecklas. Gällande kommunikation har han ingen adekvat kommunikation utan han behöver någon som känner honom väl och är införstådd med hans sätt att kommunicera och fungera.

Nämnden anser att överklagandet ska avslås och anför i huvudsak följande. Kammarrätten i Göteborg har i dom med mål nr 1753-14 kommit fram till att ett hjälpbehov avseende de grundläggande behoven i en omfattning av knappt tre timmar per vecka inte skulle ge rätt till personlig assistans, inte heller var 4,5 timmar per vecka tillräckligt enligt samma kammarrätt i dom med mål nr 538-16. Det är enbart hjälpinsatser som är av mycket privat och känsligt slag som ger rätt till personlig assistans, vad gäller avsköljning klarar ■■■■■ själv av att utföra detta varför ingen tid har räknats. Tandborstning och nagelvård är inte av sådan privat och känslig natur att det ska ingå i bedömningen av rätten till personlig assistans vilket även kammarrättspraxis bekräftar. Rakning av huvudhår är inte heller integritetsnära. ■■■■■ klarar vidare av att med muntlig guidning tvätta händerna. Vad gäller kommunikation klarar ■■■■■ till stor del av att förstå vad andra säger till honom och kan till viss del uttrycka sig med teckenspråk och på så sätt visa vad han vill. För detta krävs inte en tredje person som känner honom väl för att kommunikation överhuvudtaget ska vara möjlig.

SKÄLEN FÖR FÖRVALTNINGSRÄTTENS AVGÖRANDE

Tillämpliga bestämmelser m.m.

Personer som anges i 1 § lag (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade (LSS) har rätt till insatser i form av särskilt stöd och särskild service enligt 9 § 1–9, om de behöver sådan hjälp i sin livsföring och om deras behov inte tillgodoses på annat sätt. En sådan insats är biträde av per-

sonlig assistent eller ekonomiskt stöd till skäligen kostnader för sådan assistans (7 och 9 §§ LSS).

Enligt 7 § ska den enskilde genom insatserna tillförsäkras goda levnadsvillkor. Insatserna ska vara varaktiga och samordnade. De ska anpassas till mottagarens individuella behov samt utformas så att de är lätt tillgängliga för de personer som behöver dem och stärker deras förmåga att leva ett självständigt liv.

Med personlig assistans avses enligt 9 a § LSS personligt utformat stöd som ges av ett begränsat antal personer åt den som på grund av stora och varaktiga funktionshinder behöver hjälp med sin personliga hygien, måltider, att klä av och på sig, att kommunicera med andra eller annan hjälp som förutsätter ingående kunskaper om den funktionshindrade (grundläggande behov). Den som har behov av personlig assistans för sina grundläggande behov har även rätt till insats enligt 9 § p 2 för andra personliga behov om behoven inte tillgodoses på annat sätt.

I lagens förarbeten betonas att personlig assistans ska vara förbehållen situationer av krävande eller på annat sätt komplicerad natur, i regel av mycket personligt slag. Personer som helt eller i stor utsträckning själva klarar av att på egen hand sköta sina personliga behov och enbart har behov av motiverings- och aktiveringsinsatser bör inte ha rätt till personlig assistans (prop. 1992/93:159 s. 64 och 174-175 samt prop. 1995/96:146 s. 13).

Att aktiverings- och motivationsinsatser av olika slag normalt sett inte räknas till de grundläggande behoven har bekräftats i flera avgöranden. Undantagsvis kan en annan bedömning göras om det är fråga om att den enskilde, huvudsakligen på grund av sitt psykiska tillstånd, behöver sådan aktiv tillsyn som närmast har karaktär av övervakning. Påminnelser, praktiska in-

struktioner och liknande kan inte räknas till sådan kvalificerad tillsyn. (Se RÅ 2003 ref. 33 och RÅ 2009 ref. 57.)

Högsta förvaltningsdomstolen har i RÅ 2009 ref. 57 uttalat bl.a. följande vad avser tidsomfattning för att beviljas personlig assistans. Någon bedömd undre tidsgräns låter sig inte uppställas. Det är samtidigt uppenbart att någon som bara i mycket begränsad omfattning har behov av hjälp med något av de grundläggande behoven inte utan vidare kan anses berättigad till personlig assistans. Även om själva tidsåtgången inte är påfallande stor måste en samlad bedömning göras bl.a. med hänsyn tagen till om det stöd som behövs är av mycket privat eller integritetskänslig karaktär eller om det förutsätter någon specifik kompetens. Såväl kvantitativa som kvalitativa aspekter måste beaktas. Även hur ofta hjälpen behövs framstår som en viktig faktor.

Förvaltningsrättens bedömning

I målet är ostridigt att [REDACTED] tillhör personkretsen i LSS och att han kan ha rätt till personlig assistans om övriga förutsättningar är uppfyllda.

Förvaltningsrätten ifrågasätter inte att [REDACTED] har en funktionsnedsättning som innebär att han har ett visst hjälpbehov, vilket även nämnden har bedömt föreligga i en omfattning om fyra timmar per vecka för de grundläggande behoven. Det har inte framkommit skäl att ifrågasätta nämndens utredning eller den tidsbedömning avseende enskilda moment. Det har således inte framkommit att dessa vara rent generellt orimliga eller felaktigt bedömda. Momenten nagelvård, hårklippning och tandborstning kan i och för sig vara av sådan karaktär att de därför ska anses ligga till grund för beräkningen av de grundläggande behoven. Förvaltningsrätten finner dock inte visat att dessa behov uppgår till en sådan omfattning att de

sammantaget med behoven i övrigt medför att de grundläggande behoven är av sådan art och omfattning att den sökta insatsen kan beviljas.

Den hjälp som [REDACTED] har för sina grundläggande behov till största del består av aktiverings- och motiveringsinsatser, vilket inte utgör grund för att bevilja honom den sökta insatsen. Förvaltningsrätten instämmer vidare i nämndens bedömning att den handgripliga och fysiskt nära hjälpen som [REDACTED] förefaller ha, vad avser de grundläggande behoven är inte så omfattande för att de i sig berättigar honom till insatsen personlig assistans. Inte heller i övrigt föreligger ett tillräckligt stort hjälpbehov för att berättiga till personlig assistans. Förvaltningsrätten finner således inte det är visat att han har ett så pass omfattande behov av hjälp avseende de grundläggande behoven att han har rätt till personlig assistans. Nämnden har därmed haft fog för sitt beslut och överklagandet ska därför avslås.

HUR MAN ÖVERKLAGAR

Denna dom kan överklagas. För information om hur man överklagar, se bilaga (DV 3109/B).

Stefan Olsen Siri
rådman

I avgörandet har även nämndemännen Eva Hammar, Per Vitalis och Per Scheutz deltagit.

Föredragande i målet har varit Emma Koskelainen.

HUR MAN ÖVERKLAGAR - PRÖVNINGSTILLSTÅND

Den som vill överklaga förvaltningsrättens beslut ska skriva till Kammarrätten i Göteborg.

Skrivelsen ska dock skickas eller lämnas till förvaltningsrätten.

För att kammarrätten ska kunna ta upp Ert överklagande måste Er skrivelse ha kommit in till förvaltningsrätten **inom tre veckor** från den dag då Ni fick del av domen/beslutet. Om beslutet har meddelats vid en muntlig förhandling, eller det vid en sådan förhandling har angetts när beslutet kommer att meddelas, ska dock överklagandet ha kommit in inom tre veckor från den dag domstolens beslut meddelades. Om sista dagen för överklagande infaller på lördag, söndag eller helgdag, midsommarafton, julafton eller nyårsafton räcker det att besvärshandlingen kommer in nästa vardag.

Om klaganden är en part som företräder det allmänna, ska överklagandet alltid ha kommit in inom tre veckor från den dag beslut meddelades.

För att ett överklagande ska kunna tas upp i kammarrätten fordras att **prövningstillstånd** meddelas. Kammarrätten lämnar prövningstillstånd om

1. det finns anledning att betvivla riktigheten av det slut som förvaltningsrätten har kommit till,
2. det inte utan att sådant tillstånd meddelas går att bedöma riktigheten av det slut som förvaltningsrätten har kommit till,
3. det är av vikt för ledning av rättstillämpningen att överklagandet prövas av högre rätt, eller
4. det annars finns synnerliga skäl att pröva överklagandet.

Om prövningstillstånd inte meddelas står förvaltningsrättens beslut fast. Det är därför viktigt att det klart och tydligt framgår av överklagandet till kammarrätten varför man anser att prövningstillstånd bör meddelas.

Skrivelsen med överklagande ska innehålla

1. Klagandens person-/organisationsnummer, postadress, e-postadress och telefonnummer till bostaden och mobiltelefon. Adress och telefonnummer till klagandens arbetsplats ska också anges samt eventuell annan adress där klaganden kan nås för delgivning. Om dessa uppgifter har lämnats tidigare i målet – och om de fortfarande är aktuella – behöver de inte uppges igen. Om klaganden anlitar ombud, ska ombudets namn, postadress, e-postadress, telefonnummer till arbetsplatsen och mobiltelefonnummer anges. Om någon person- eller adressuppgift ändras, ska ändringen utan dröjsmål anmälas till kammarrätten.
2. den dom/beslut som överklagas med uppgift om förvaltningsrättens namn, målnummer samt dagen för beslutet,
3. de skäl som klaganden anger till stöd för en begäran om prövningstillstånd,
4. den ändring av förvaltningsrättens dom/beslut som klaganden vill få till stånd,
5. de bevis som klaganden vill åberopa och vad han/hon vill styrka med varje särskilt bevis.

Adressen till förvaltningsrätten framgår av domen/beslutet.

HUR MAN ÖVERKLAGAR

Den som vill överklaga kammarrättens avgörande ska skriva till Högsta förvaltningsdomstolen. Skrivelsen ställs alltså till Högsta förvaltningsdomstolen *men ska skickas eller lämnas till kammarrätten*.

Överklagandet ska ha kommit in till kammarrätten *inom tre veckor* från den dag då klaganden fick del av beslutet. Om beslutet har meddelats vid en muntlig förhandling, eller det vid en sådan förhandling har angetts när beslutet kommer att meddelas, ska dock överklagandet ha kommit in inom tre veckor från den dag domstolens beslut meddelades. Tiden för överklagande för det allmänna räknas dock från den dag beslutet meddelades.

Om sista dagen för överklagande infaller på en lördag, söndag eller helgdag, midsommar-, jul- eller nyårsafton, räcker det att skrivelsen kommer in nästa vardag.

För att ett överklagande ska kunna tas upp i Högsta förvaltningsdomstolen krävs att *prövningstillstånd* meddelas. Högsta förvaltningsdomstolen lämnar prövningstillstånd om det är av vikt för ledning av rättstillämpningen att överklagandet prövas eller om det finns synnerliga skäl till sådan prövning, såsom att det finns grund för resning eller att målets utgång i kammarrätten uppenbarligen beror på grovt förbiseende eller grovt misstag.

Om prövningstillstånd inte meddelas står kammarrättens beslut fast. Det är därför viktigt att det klart och tydligt framgår av överklagandet till Högsta förvaltningsdomstolen varför man anser att prövningstillstånd bör meddelas.

Skrivelsen med överklagande ska innehålla följande uppgifter;

1. den klagandes namn, person-/organisationsnummer, postadress, e-postadress och telefonnummer till bostaden och mobiltelefon. Dessutom ska adress och telefonnummer till arbetsplatsen och eventuell annan plats där klaganden kan nås för delgivning lämnas om dessa uppgifter inte tidigare uppgetts i målet. Om klaganden anlitar ombud, ska ombudets namn, postadress, e-postadress, telefonnummer till arbetsplatsen och mobiltelefonnummer anges. Om någon person- eller adressuppgift ändras är det viktigt att anmälan snarast görs till Högsta förvaltningsdomstolen
2. det beslut som överklagas med uppgift om kammarrättens namn, målnummer samt dagen för beslutet
3. de skäl som klaganden vill åberopa för sin begäran om att få prövningstillstånd
4. den ändring av kammarrättens beslut som klaganden vill få till stånd och skälen för detta
5. de bevis som klaganden vill åberopa och vad han/hon vill styrka med varje särskilt bevis.